

ISTORIKAS ROBERTAS ŽIUGŽDA APIE KLAIPĖDOS TARPTAUTINĮ STATUSĄ

Po to, kai Paryžiuje buvo parengtas taikos sutarties su Vokietija projektas, 1919 m. balandžio 18 d. Vokietijos vyriausybė gavo taikos konferencijos pirmininko Klemanso laišką, kuriame buvo prašoma balandžio pabaigoje atsiųsti savo delegaciją į Versalį. Ten Klemanso sprendimu taikos sutartis su Vokietija turėjo būti pasirašyta senuosiuose Liudviko XIV rūmuose, toje pačioje veidrodžių salėje, kurioje 1871 m. sausio 18 d., nugalėjus Prancūziją, Prūsijos karalius Vilhelmas buvo iškilmingai paskelbtas Vokietijos imperatoriumi.

Balandžio 29 d. Vokietijos delegacija, vadovaujama užsienio reikalų ministro Brokdorfo-Rancau, atvyko į Versalį. Ji turėjo ten gyventi viešbutyje, kuris kartu su specialiai pasivaikščiojimui skirta vieta buvo aptvertas spygliuotos vielos tvora ir saugojamas Prancūzijos karinės sargybos¹.

1919 m. gegužės 7 d. Trianono rūmuose taikos konferencijos pirmininkas Klemanso įteikė Vokietijos delegacijai taikos sutarties projektą. Per 15 dienų Vokietijos delegacija turėjo pateikti raštu savo nuomonę dėl to projekto teksto.

Taikos sutarties sąlygos Vokietijai buvo labai sunkios. „Reikalavimai, kuriuos nori pateikti Antantė vokiečių tautai,— rašė gegužės 8 d. savo dienoraštyje vos tik susipažinęs su taikos sutarties projektu, vienas iš Brokdorfo-Rancau bendradarbių,— patys žiauriausi, kokie kada nors yra buvę pateikti bet kokiai valstybei nuo to laiko, kai Roma padiktavo taiką Kartaginai.“² [...]

Klaipėdos krašto vokiečių organizacijos, patyrusios, jog į taikos sutarties projektą įtrauktas straipsnis, numatantis atskirti Klaipėdos kraštą nuo Vokietijos, surengė didelius protesto susirinkimus. Viename iš tokių susirinkimų prof. Donas, nesiskaitydamas su istorijos faktais, veidmainingai pareiškė, kad, girdi, Klaipėda buvusi grynai vokiška jau tais laikais, kai dar nebuvo atrasta Amerika³. Tą patį skelbė Klaipėdos vokiečių laikraštis „Memeler dampfbot“ ir reikalavo miestui savivaldybės, savarankiškumo.

Gegužės 19 d. Klaipėdoje apsilankė Prūsijos vyriausybės ministras Heinė. Savo kalboje jis įtikinėjo miesto vokiečių susirinkimą, kad Klaipėda visuomet priklausiusi Vokietijai, kad ji privalanti ir toliau joje likti. Priimtoje rezoliucijoje, tarp kitko, buvo sakoma, kad Klaipėdos miestas ir kraštas esą vokiški ir norį tokie likti⁴. Analogiško turinio rezoliucijos buvo priimtose ir kituose vokiečių susirinkimuose Klaipėdoje ir Tilžėje. Gegužės 21 d. Tilžėje įvykusiame masiniame susirinkime tas pats Heinė, atspindėdamas Vokietijos imperializmo agresyvius siekius lietuvių ir lenkų tautų atžvilgiu, pareiškė, jog Vokietija negalinti atiduoti Nemuno, „kuriuomi turime gabenti kultūrą Lietuvon ir Lenkijon“⁵.

Gegužės 14 d. Rytų Prūsijos delegacija su oberprezidentu Batockiu aplankė Vokietijos prezidentą Ebertą, prašydama jį nesutikti, kad nuo Vokietijos būtų atskirtas Klaipėdos kraštas. Vokietijos spaudoje buvo iškeltas šūkis: „Nemunas — mūsų upė, o ne mūsų siena.“ [...]

Vokietijos vyriausybė atsisakė priimti tą taikos sutarties projekto straipsnį, kuriame numatyta atskirti Klaipėdos kraštą nuo Vokietijos. Ji pareiškė nepasitenkinimą, kad numatoma Klaipėdą atskirti, neatsižvelgiant į istorinę praeitį, kad tai daroma, siekiant ekonomiškai atskirti Vokietiją nuo Rusijos⁶. Kartu ji veidmainingai stengėsi pridengti savo siekimus tautų apsisprendimo principu⁷. Delegacijos rašte buvo sakoma, kad Klaipėdos krašto gyventojai, taigi ir tie, kurių gimtoji kalba yra lietuvių kalba, niekuomet nenorėję atsiskirti nuo Vokietijos; krašto gyventojų dauguma kalbanti vokiškai ir Klaipėda esanti grynai vokiškas miestas, niekuomet nepriklausęs nei Lenkijai, nei Lietuvai. Jie toliau įtikinėjo, kad Klaipėdos krašto gyventojai lietuviai nenorį jungtis su buvusios Rusijos imperijos gyventojais lietuviais ir dėl to, jog skirtingos religinės pažiūros: tie esą katalikai, o

¹ E. B. Тарле, Сочинения, т. V, М. Стр. 473.

² Ten pat, p. 478.

³ „Prūsų lietuvių balsas“, 1919 m. gegužės 22 d., Nr. 49.

⁴ „Prūsų lietuvių balsas“, 1919 m. gegužės 27 d., Nr. 51.

⁵ „Prūsų lietuvių balsas“, 1919 m. gegužės 24 d., Nr. 50.

⁶ Ten pat, p. 808.

⁷ Ten pat, p. 816.

klaipėdiečiai lietuviai — protestantai. Dėl visa to Vokietijos vyriausybė pareiškė turinti atmesti reikalavimą atskirti Klaipėdos teritoriją nuo Vokietijos⁸.

Birželio 4 d. Keturių taryba, apsvarsčiusi Vokietijos delegacijos pastabas, Anglijos atstovų spaudžiama, iš principo priėmė nutarimą padaryti kai kuriuos pakeitimus taikos sutarties projekte dėl Vokietijos rytinių sienų. [...]

Vokietijos rytinių sienų zoną liečiantiems klausimams geriau išstudijuoti ir konkretiems pasiūlymams parengti Keturių taryba sudarė Rytų sienų komisiją tik iš keturių didžiųjų valstybių atstovų. Birželio 13 d. šiai komisijai, laikinai pakeitusiai Lenkijos reikalų komisiją, buvo perduotos susipažinti ir išnagrinėti Vokietijos pastabos dėl Klaipėdos⁹.

Apsvarsčius visais aspektais Vokietijos pastabas, jai buvo paliktos kai kurios Pamaro vietovės, kai kurios pasienio tvirtovės Poznanėje ir Silezijoje. Loid Džordžui spaudžiant, buvo nutarta Aukštojoje Silezijoje surengti plebiscitą. Taikos sutarties projekte buvo padaryti kai kurie kiti pakeitimai Vokietijos naudai¹⁰. Tačiau straipsniai, lietu Klaipėdos kraštą, liko nepakeisti.

(Iš: Robertas Žiugžda, Po diplomatijos skraiste, Vilnius, 1973, p. 32 – 38)

⁸ Ten pat, p. 838.

⁹ F. S. Maiston, *The Peace Conference of 1919. Organization and Procedure*, London—New York—Toronto, 1944, p. 196.

¹⁰ Е. В. Тарле, *Сочинения*, т. V, М. Стр. 478-479.